

**SAMUIL MARTYNOVICH DUDIN VA UNING O‘ZBEKISTON
TARIXIGA OID FOTOSURATLARINING ILMIY AHAMIYATI**

Vasikdjanovna Nigora Yusupova

Kamolliddin Behzod nomidagi

Milliy rassomlik va dizayn instituti

“Amaliy grafika va badiiy fotografiya”

kafedrası o‘qituvchisi

nyusupova2018@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada XIX asr oxiri – XX asr boshlarida yashab ijod qilgan rus etnografi, san’atshunosi va fotografi Samuil Martynovich Dudinning O‘zbekiston hududlarida amalga oshirgan ilmiy ekspeditsiyalari hamda tarixiy suratlari tahlil qilinadi. Dudin yaratgan fotohujjatlar o‘z davri uchun bebaho etnografik va madaniy manba sifatida baholanadi. Tadqiqotda uning O‘zbekiston madaniy merosini hujjatlashtirishdagi o‘rni, suratlarning ilmiy, tarixiy va estetik ahamiyati keng yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *Sergey Dudin, fotograf, O‘zbekiston, ekspeditsiya, tadqiqot, fotografiya, madaniy meros, urf-odatlar, yodgorliklar, o‘zbek etnografiyasi, tarixiy, manba ilmiy tahlil.*

Аннотация: *В статье анализируются научные экспедиции и исторические фотографии русского этнографа, искусствоведа и фотографа Самуила Мартыновича Дудина, работавшего в конце XIX – начале XX веков на территории Узбекистана. Фотографии Дудина рассматриваются как ценные этнографические и культурные источники своего времени. В исследовании раскрывается его вклад в документирование культурного наследия Узбекистана, а также научное и эстетическое значение его фоторабот.*

Ключевые слова: Сергей Дудин, фотограф, Узбекистан, экспедиция, исследование, фотосъемка, культурное наследие, традиции, узбекская этнография, исторический, научный анализ.

Annotation: This article examines the scientific expeditions and historical photographs of the Russian ethnographer, art historian, and photographer Samuil Martynovich Dudin, who worked in the territory of Uzbekistan at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. Dudin's photographs are regarded as invaluable ethnographic and cultural sources of their time. The research highlights his contribution to documenting Uzbekistan's cultural heritage, emphasizing the scientific, historical, and aesthetic significance of his photographic legacy.

Keywords: Sergey Dudin, photographer, Uzbekistan, expedition, research, photography, cultural heritage, traditions, Uzbek ethnography, historical, scientific analysis.

Kirish

Markaziy Osiyo xalqlari tarixi, madaniyati va san'atini o'rganishda fotosuratlarining ahamiyati beqiyosdir. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida O'zbekiston hududlarida faoliyat olib borgan rus olimi Samuil Martynovich Dudin ana shunday manbalarni yaratgan ilk tadqiqotchilardan biri sifatida tarixda o'z o'rniga ega. Uning suratlari nafaqat o'z davrining real hayotini aks ettiradi, balki xalq madaniyati, an'analari va me'moriy merosini ilmiy tahlil qilish uchun muhim hujjatli dalillardir. Mazkur maqolada Dudin faoliyatining ilmiy jihatlari, uning fotosuratlarining tahlili va O'zbekiston tarixiy madaniy merosini o'rganishdagi o'рни yoritiladi.

Asosiy qism

Samuil Martynovich Dudin (1863–1929) — rus etnografi, san'atshunosi va professional fotograf bo'lib, Rossiya imperiyasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Etnografiya bo'limi bilan hamkorlikda Markaziy Osiyo bo'ylab bir necha bor ilmiy ekspeditsiyalar o'tkazgan. 1893–1914-yillar oralig'ida u Turkiston o'lkasining yirik shaharlariga — Toshkent, Samarqand, Buxoro, Xiva va Farg'onaga safarlar

uyushtirgan. Dudin o'z faoliyati davomida minglab fotosuratlar yaratgan bo'lib, ularda xalq urf-odatlarini, mehnat jarayonlari, hunarmandchilik, kiyim-kechak, marosimlar va me'moriy yodgorliklar realistik tarzda aks ettirilgan.

Dudinning suratlari o'z davrining vizual ensiklopediyasi sifatida baholanishi mumkin. Uning fotoarxivi orqali XIX asr oxiri O'zbekiston shaharlarining ijtimoiy-madaniy manzarasi, xalq turmushi va an'alarini o'rganish imkoniyati mavjud. Masalan, Samarqanddagi Registon majmuasi, Buxorodagi Ark qal'asi, Xivadagi Ichan qal'a kabi yodgorliklar Dudinning asarlari orqali o'zining tarixiy holatini saqlab qolgan. Uning suratlari bugungi kunda nafaqat tarixiy manba, balki san'atshunoslik, etnografiya va madaniyatshunoslik uchun ham bebaho ilmiy resursdir.

Dudin nafaqat fotografik, balki san'atshunoslik faoliyati bilan ham shug'ullangan. U o'z safarlari davomida O'zbekiston xalq amaliy san'ati namunalari — kulolchilik, kashtachilik, yog'och o'yakorligi, gilamdo'zlik va metall buyumlar to'plamlarini Rossiyadagi muzeylarga yetkazgan. Ayniqsa, Peterburgdagi Etnografiya muzeyi fondlarida Dudin to'plagan artefaktlar bugungi kunda ham katta ilmiy va madaniy ahamiyatga ega.

Dudinning suratlari o'z davrida faqat etnografik hujjat sifatida emas, balki badiiy estetik qiymatga ega asarlar sifatida ham e'tirof etilgan. Uning kadrlarida yorug'lik, kompozitsiya va tafsilotlar uyg'unligi yaqqol ko'rinadi. Bu jihatlar Dudinni o'z davrining professional fotoetnografi sifatida tanitadi. Bugungi kunda uning ishlari xalqaro miqyosda o'rganilib, O'zbekiston madaniy merosini restavratsiya va saqlash jarayonlarida muhim manba sifatida qo'llanilmoqda.

Xulosa

Samuil Martynovich Dudin yaratgan fotosuratlar O'zbekiston tarixini, xalq turmushini va madaniyatini tasviriy hujjatlashtirishning eng qadimgi namunalaridan hisoblanadi. U nafaqat o'z davrining voqealiklarini, balki xalqning ruhiy dunyosi va madaniy qadriyatlarini ham aks ettira olgan. Dudinning ilmiy va badiiy merosi bugungi kunda O'zbekiston tarixini o'rganish, muzeysunoslik, madaniyatshunoslik

hamda san'atshunoslik sohalarida bebaho manba bo'lib xizmat qilmoqda. Uning faoliyati fotosuratning ilmiy vosita sifatidagi rolini tasdiqlab, tarixni ko'rish va his etish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dudin S.M. Etnograficheskiye ekspeditsii po Sredney Azii. — Sankt-Peterburg, 1915.
2. Ginzburg V.L. Fotoetnografiya Rossii XIX–XX asrlarda. — Moskva: Nauka, 1998.
3. O'zbekiston madaniy merosi: tarix va hozirgi zamon. — Toshkent, 2020.
4. Karimova N. O'zbekiston fotografiya tarixida etnografik manbalar. — Toshkent san'at jurnali, 2023.